

відновлені об'єкти в належному стані [6]. Відновлення об'єктів історико-культурної спадщини після війни є важливим для відновлення та збереження культурної ідентичності України. Підхід до реставрації має бути комплексним, включати детальну оцінку, планування, культурну чутливість і делікатну рівновагу між збереженням та реконструкцією.

Процес реставрації починається з детальної оцінки, документування та визначення збитків. Він також включає планування, яке об'єднує оцінку, пріоритизацію та залучення громади. Ключовою є повага до культурного значення зруйнованої спадщини, що передбачає збереження автентичності, залучення місцевих до прийняття рішень і виховання почуття власності. Інтеграція традиційних технік поєднує минуле з сучасністю. Суть реставрації – балансування між автентичністю та реконструкцією, що забезпечує стабільність відновленої будівлі. Відновлення спадщини свідчить про стійкість людства та прагнення зберегти історію, відновлюючи дух минулого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Урбоекологія / І. А. Василенко, О. А. Півоваров, І. М. Трус, А. В. Іванченко. Дніпро: Акцент ПП, 2017. 309 с.
2. Міжнародні засади охорони нерухомої культурної спадщини: збірник міжнародних нормативних документів / авт. вст. статті М. М. Яковина. Київ: Фенікс, 2008. 176 с.
3. Nazarenko V. 872 cultural heritage sites suffered from Russian military aggression in Ukraine. *War.ukraine*. 2024. URL: <https://war.ukraine.ua/war-news/872-cultural-suffered-russian-military-aggression/>
4. Івашко Ю. Філософське значення і передумови виникнення наукової реставрації пам'яток архітектури і мистецтва. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Київ, 2006. Вип. 16. С. 15–22.
5. Концепція національної політики щодо культурної спадщини в Україні: проект / під ред. О. П. Олійник. Київ: Архітектура і престиж, 2014.
6. Міжнародна хартія з охорони й реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць (Венеціанська хартія) ООН; Хартія, Міжнародний документ від 31.05.1964. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_757 (дата звернення: 06.12.2023).

КОНЦЕПЦІЯ ВІДНОВЛЕННЯ НЕ(ЗБЕРЕЖЕНОЇ) МУЗЕЙНОЇ СПАДЩИНИ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Мартинчук І. І.

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця (Україна)
e-mail: i.martinchuk@donnu.edu.ua

З початком російської повномасштабної агресії проблема збереження музейної спадщини значно загострилася, позаяк частина музеїв, що продовжили працювати на території Донецької області, підконтрольній Україні, потрапили у прифронтову зону і були вчасно евакуйовані; інші з різних причин залишились на окупованій території. Сьогодні під російською окупацією знаходяться більшість

музейних установ Донеччини, в яких зібрані матеріали, витвори мистецтва, старовинні артефакти і предмети вжитку, що складають історико-культурну спадщину представників етнічних спільнот регіону.

Метою дослідження є визначення стану музейних установ Донецької області в умовах російсько-української війни та перспектив їх збереження й відновлення.

Дослідження здійснювалося на матеріалах, зібраних у межах проєкту «Історико-культурна спадщина Донецької області: документування втрат і перспективи відновлення», який реалізувався за підтримки Віденського Інституту наук про людину (<https://heritage-of-donetsk.org/about.html>) у 2023 році, до участі в якому залучені науковці факультету історії та міжнародних відносин Донецького національного університету імені Василя Стуса. Під час дослідження зібрано та проаналізовано інформацію щодо 32 музеїв Кальміуського, Краматорського, Маріупольського районів Донецької області, і робота щодо збору матеріалів наразі продовжується.

У затверженому Кабінетом Міністрів України в грудні 2021 р. переліку музеїв, у яких зберігаються музейні предмети, що належать до державної частини Музейного фонду України, наведено 45 музейних установ Донецької області, з яких 12 знаходились на непідконтрольній території, з березня 2022 року їх кількість збільшилась удвічі [1].

Серед музейних установ, що зберігають історико-культурну спадщину краю і які зазнали часткового чи повного руйнування, розкрадання фондів, наведемо перелік: Донецький обласний краєзнавчий музей; Маріупольський краєзнавчий музей та його філії – «Музей народного побуту» (Маріуполь), «Народний музей історії та етнографії греків Приазов'я» (Сартана) Маріупольського району; Бахмутський краєзнавчий музей; «Художній музей імені А. І. Куїнджі» (Маріуполь), КУ «Міський центр сучасного мистецтва і культури імені А. І. Куїнджі» (Маріуполь); «Старобешівський меморіальний музей П. Ангеліної» (Старобешеве) Кальміуського району; КЗ «Краєзнавчий музей Волноваської міської територіальної громади» (Волноваха); «Народний музей історії села Старомлинівка Волноваського району» та ін.

Частині музеїв з тимчасово окупованих територій Донецької області вдалося відновити діяльність на підконтрольній Україні території. Музейні установи продовжують переосмислювати свою діяльність. На цьому акцентувала під час брифінгу начальниця управління культури та туризму Донецької ОДА: «Наразі в області триває опрацювання нової концепції розвитку музейних закладів. Для цього ведеться активна співпраця з колегами з інших областей України та з-за кордону. Після завершення війни музеї області планують відновити свою роботу зі зміненими підходами до колекцій та відвідувачів. До того ж відбувається пошук нових наративів, які закладатимуться під час формування колекцій. Для реалізації всіх

цих змін музейні установи активно намагаються залучати грантові кошти», – підкреслила Вікторія Точена [2].

Переміщені до Києва й Харкова музейні установи Донецької області силами співробітників музеїв та за допомоги громадських фондів поступово відновлюють свою діяльність у напрямі оцифрування музейних матеріалів, відкриття віртуальних музеїв для відвідувачів. Зокрема, створені електронні бази і проводяться віртуальні екскурсії (3D-тури) залами Народного музею історії селища Велика Новосілка [3], Художнього музею імені А. Куїнджі [4]. Користуючись можливостями соціальних мереж, музеї проводять просвітницькі акції, нові проекти, започатковують інтерактивні екскурсії [5].

Велику роботу з відновлення музейної діяльності проводить Музейний кризовий центр, відкритий 3 березня 2022 р. Від березня 2022 р. до сьогодні місією Центру є підтримка музейників, які залишаються в Україні та продовжують працювати в музеях – зруйнованих, обстріляних, пограбованих, евакуйованих, окупованих, зокрема з Луганської, Херсонської, Запорізької та Донецької областей.

Центр надає індивідуальну фінансову підтримку музейникам у форматі безповоротної фінансової допомоги; інформацію щодо актуальних можливостей підтримки музеїв та «зв'язує» музейників із відповідними організаціями; представляє музейну спільноту України в час війни росії проти України на міжнародному рівні; висвітлює актуальну інформацію щодо стану музейної сфери у міжнародних та українських медіа. Актуальним проектом є документація досвіду буття музейником на війні росії проти України «Поранена культура» [6]. Серед музеїв Донецької області Музейний кризовий центр підтримує Донецький Обласний краєзнавчий музей, Покровський історичний та Бахмутський краєзнавчий музеї.

Вдалий приклад демонструє Маріупольський краєзнавчий музей, який активно відновлює фонди та формує відкритий архів пам'яті міста, до якого своєю історією може поділитися кожен маріуполець. Цей та інші проекти презентує Маріупольська міська рада через свій Telegram-канал.

Створюються електронні бази і проводяться віртуальні 3D-тури залами Народного музею історії селища Велика Новосілка, Художнього музею імені Архипа Куїнджі. Завдяки можливостями соціальних мереж анонсуються і проводяться акції, розпочинаються нові проекти, які представлені й активно обговорюються в соціальних мережах, на сторінках сайтів музеїв.

Отже, окреслені заходи та акції, безумовно, працюють на збереження музейних фондів, що переміщені чи залишаються у зоні воєнних дій, знищені чи піддалися частковій руйнації і сьогодні створюють умови для відновлення діяльності музеїв після закінчення війни та є реальним проявом незламності морального духу української нації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Про затвердження Переліку музеїв та заповідників, в яких зберігаються музейні предмети, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України. Постанова КМУ від 2 грудня 2021 р. № 1388.
2. Леошко О. У Донецькій області триває опрацювання нової концепції розвитку музейних закладів. 19.02.2024. URL: <https://www.dtv.dn.ua/2024/02/19/u-donetskij-oblasti-tryvaie-opratsiuvannia-novoi-kontseptsii-rozvytku-muzejnykh-zakladiv/>
3. Донеччина чекає на тебе. Віртуальний музей. Народний музей історії смт Велика Новосілка. URL: <https://donmckmuseum.wordpress.com/>
4. Відродження культури Маріуполя: з'явилася можливість відвідати 3D-тур художнім музеєм імені Куїнджі. *Східний варіант*. 2023, 18 травня. URL: <https://v-variant.com.ua/vidrozhennia-kultury-mariupolia-z-iavylasia-mozhlyvist-vidvidaty-3d-tur-khudozhnim-muzeiem-imeni-kuindzhi/>
5. Демідко О. Маріупольський краєзнавчий музей розпочинає нові проєкти. 14 червня 2023 р. URL: <https://donbas24.news/news/mariupolskii-krajeznavcii-muzei-rozpocinaje-novi-projekti>; Маріупольський музей починає формувати відкритий архів пам'яті міста. Своєю історією може поділитися кожен. Telegram: Маріупольська міська рада. 5 липня 2023 р. URL: <https://t.me/mariupolrada/15016>
6. Музейний кризовий центр. URL: <https://www.mccukraine.com/uk/museums>

ІСТОРИЧНО ЗНАЧУЩІ ПАМ'ЯТКИ АРХІТЕКТУРИ МІСТ ДРУЖКІВКА ТА СЛОВ'ЯНСЬК, ЩО ПОШКОДЖЕНІ ВІЙНОЮ

Мелекєсцев К. І.

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця (Україна)
e-mail: k.melekestsev@donnu.edu.ua

Проблеми, які стоять перед захисниками української історичної спадщини в Донецькій області, значно розширилися у зв'язку з повномасштабною фазою війни, що розпочалася 2022 року. Руйнівні бойові дії та розширення окупованих Московією територій у Донецькій області призвели до того, що багато архітектурних пам'яток на Сході України опинилися під загрозою руйнування та забуття. З цієї причини важливо й актуально провести дослідження, нехай навіть «у режимі онлайн», історичних пам'яток на лінії фронту й окупованих територіях. З цією метою історики ДонНУ імені Василя Стуса під керівництвом Н. Р. Темірової започаткували проєкт «Історико-культурна спадщина Донецької області: документування втрат і перспективи відновлення», метою якого було встановлення та документування втрат матеріальної культурно-історичної спадщини області, фіксації руйнувань та пошкоджень історичних пам'яток в електронній базі об'єктів [1]. Попередньо роботі над проєктом, його учасники публікували дотичні до теми статті [2; 3].

У межах роботи над проєктом були ідентифіковані об'єкти архітектури історичного значення (однак не завжди захищені законодавством), які потрапили під руйнування внаслідок московського вторгнення чи інших причин. На прикладі Слов'янська та Дружківки, які станом на вересень 2024 р. перебувають під конт-